

ПРИРОДА ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ЧИ МОЖЛИВО ЗАСТОСУВАТИ ТРАДИЦІЙНУ КОНЦЕПЦІЮ ВОЛОДІННЯ?

THE LEGAL NATURE OF VIRTUAL ASSETS: APPLICABILITY OF THE TRADITIONAL CONCEPT OF OWNERSHIP?

Савченко Є.Ю., аспірант кафедри приватного права
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Автором розглянуто проблематику застосування існуючого приватно-правового інституту володіння до віртуальних активів через призму традиції українського приватного права, особливостей природи віртуальних активів як об'єктів цивільних права та положень чинного законодавства, що є актуальним у контексті формування наукового підходу до інституту володіння цифровими речами, а також нагальної потреби у створенні комплексного нормативного регулювання правового режиму власності на віртуальні активи та інтенцій наукової спільноти щодо загального оновлення цивільного законодавства України в частині речового права.

Попри те, що вітчизняний законодавець розширив перелік об'єктів цивільних прав шляхом запровадження категорії цифрової речі, до складу якої віднесено, зокрема, й віртуальні активи, та визначив її базові ознаки, у Цивільному кодексі України досі відсутні спеціальні положення, які б регулювали правовий режим володіння та власності на такі об'єкти.

Під час дослідження встановлено, що суб'єкти цивільних правовідносин не можуть володіти віртуальним активом у розумінні вітчизняного інституту права власності. Це зумовлено тим, що віртуальний актив, як правило, існує у межах децентралізованої блокчейн- або іншої системи розподіленого реєстру, що, з технічної точки зору, унеможливує: (i) існування віртуального активу поза межами цифрового середовища; (ii) прямий доступ особи до віртуального активу та відповідно можливість безпосереднього панування над ним; (iii) існування, оборот та зберігання віртуального активу за межами відповідної системи розподіленого реєстру; (iv) безпосередню передачу віртуального активу від однієї особи до іншої: передача фактично відбувається шляхом зміни адреси, до якої прив'язаний запис про актив у розподіленому реєстрі.

Дослідження дозволило зробити висновок про те, що вітчизняні законотворці визнають різницю «віртуального» та традиційного володіння, проте на законодавчому рівні досі не було запропоновано внесення ґрунтовних законодавчих ініціатив щодо оновлення положень Цивільного кодексу України. Це реформування є нагальним не лише з огляду на особливості приватно-правового обігу віртуальних активів, а й інших цифрових речей, що також можуть існувати винятково у цифровому середовищі. Для запровадження ефективного правового режиму таких об'єктів чинна модель речових прав, закріплена в Цивільного кодексу України, потребує концептуального переосмислення.

Ключові слова: право володіння, віртуальний актив, криптоактив, криптовалюта, об'єкт цивільних прав.

The author examines the issues of applying the existing private-law institution of possession to virtual assets through the prism of the tradition of Ukrainian private law, the peculiarities of the nature of virtual assets as objects of civil rights, and the provisions of current legislation. This topic is relevant in the context of forming a scholarly approach to the institution of possession of digital things, as well as the urgent need to establish a comprehensive regulatory framework for the legal regime of ownership of virtual assets and the academic community's intentions regarding the overall renewal of Ukrainian civil legislation in the sphere of property law.

Despite the fact that the national legislator has expanded the list of objects of civil rights by introducing the category of the digital thing, which includes, inter alia, virtual assets and by defining its basic features, the Civil Code of Ukraine still lacks specific provisions regulating the legal regime of possession and ownership of such objects.

The study establishes that subjects of civil relations cannot possess a virtual asset in the sense of the domestic institution of property law. This is due to the fact that a virtual asset, as a rule, exists within a decentralized blockchain or other distributed ledger system, which, from a technical perspective, makes it impossible to: (i) ensure the existence of a virtual asset outside the digital environment; (ii) provide a person with direct access to a virtual asset and, accordingly, the possibility of direct control over it; (iii) enable the existence, circulation, and storage of a virtual asset outside the relevant distributed ledger system; (iv) carry out the direct transfer of a virtual asset from one person to another, as such transfer in fact occurs by changing the address to which the record of the asset in the distributed ledger is linked.

The research leads to the conclusion that domestic lawmakers acknowledge the difference between “virtual” and traditional possession. However, at the legislative level, no substantial legislative initiatives have yet been proposed to update the provisions of the Civil Code of Ukraine. Such reform is urgent not only in view of the peculiarities of the private-law circulation of virtual assets, but also with respect to other digital things that may likewise exist exclusively in the digital environment. In order to introduce an effective legal regime for such objects, the current model of property rights enshrined in the Civil Code of Ukraine requires conceptual rethinking.

Key words: right of possession, virtual asset, crypto-asset, cryptocurrency, object of civil rights.

Вступ. Технологічний прогрес та цифровізація суспільних відносин зумовили виникнення нової категорії об'єктів цивільних прав – цифрових речей, що докорінно змінило уявлення людства про форму речі та її оборотоздатність.

Створення віртуальних активів, які існують у вигляді записів в системах розподіленого реєстру, стало новим етапом розвитку економік різних країн світу та приватно-правових відносин у цифровому середовищі.

Широке застосування віртуальних активів в якості об'єкта договірних правовідносин неминує викликає питання правового режиму власності на даний цифровий об'єкт. Принциповим в даному контексті є питання володіння, адже традиція цивільного права зазвичай пов'язує

право володіння, зокрема, з фізичним пануванням особи над річчю та можливістю тримати таку річ у себе.

Зазначене спонукало науковців замислитись над тим, якими мають бути підходи до володіння віртуальними активами в цивільному праві та чи не потребує традиційний інститут володіння переосмислення в епоху цифрових речей.

Відтак, у контексті формування наукового підходу до інституту володіння цифровими речами, а також нагальної потреби у створенні комплексного нормативного регулювання правового режиму власності на віртуальні активи та інтенцій наукової спільноти щодо загального оновлення цивільного законодавства України в частині речо-

вого права [1], дане дослідження, у межах якого застосовано як загальнонаукові, так і спеціально-правові **методи**, є **актуальним** для сучасного етапу розвитку національного цивільного законодавства.

Попри те, що вітчизняний законодавець розширив перелік об'єктів цивільних прав шляхом запровадження категорії цифрової речі, до складу якої віднесено, зокрема, й віртуальні активи, та визначив її базові ознаки [2], у Цивільному кодексі України («ЦК України») досі відсутні спеціальні положення, які б регулювали правовий режим володіння та власності на такі об'єкти.

У площині наукових досліджень наявні праці українських науковців, присвячені правовому режиму власності на цифрові речі та віртуальні активи, зокрема, С.О. Грицаця, К.Г. Некіт, Є.Ю. Савченка, Р.А. Майданика, С.Б. Булеци, Є.О. Мічуріна та інших. Разом з тим, переважна більшість досліджень пов'язана з цифровими речами або віртуальними об'єктами як загальноохоплюючими категоріями цифрових об'єктів та сконцентрована переважно на питаннях права власності, а не права володіння ними.

Як наслідок, правовий контекст дослідження характеризується недостатнім станом як нормативної, так і **наукової розробки**.

У статті розкрито **проблематику** застосування існуючого приватно-правового інституту володіння до віртуальних активів.

Автор розглядає зазначену проблематику через призму традиції українського приватного права, особливостей природи віртуальних активів як об'єктів цивільних права та положень чинного законодавства. Такий підхід забезпечує отримання як теоретично обґрунтованих, так і прикладних результатів дослідження.

Метою статті є з'ясування можливості застосування вітчизняної концепції володіння речами до віртуальних активів у контексті положень українського права.

Виклад основного тексту. Віртуальні активи як нематеріальні об'єкти цивільних прав можуть існувати виключно в цифровому середовищі – системах розподіленого реєстру, що, зокрема, зумовлює особливості їх створення, обороту та володіння.

Система блокчейн, як найбільш популярна система розподіленого реєстру, побудована за принципом децентралізації. Заважаючи на складність її функціонування, учасники мережі регулярно користуються послугами посередників (що є можливим, але не обов'язковим) [1, с. 14–15], зокрема, провайдерів цифрових гаманців та суб'єктів, що надають послуги зберігання та адміністрування криптоактивів та/або приватних криптографічних ключів віртуальних активів від імені клієнтів.

Цифрові гаманці являють собою програмне або апаратне забезпечення, яке дозволяє особі взаємодіяти з віртуальним активом, зокрема, шляхом генерації та управління публічними та/або приватними ключами, а також їх зберігання [2, с. 9]. Простіше кажучи, цифровий гаманець надає його володільцю можливість надсилати та отримувати віртуальні активи, а також відстежувати інформацію про операції з ними [3]. Однак, оскільки цифровий гаманець зазвичай зберігає лише криптографічні ключі, за допомогою яких можна отримати доступ до віртуального активу, а не сам віртуальний актив (тобто гаманець не зберігає вартість віртуального активу напряму), його порівняння з фізичним гаманцем є дещо неточним та більше нагадує цифрову зв'язку ключів [2, с. 15].

У силу своєї безтілесної природи віртуальні активи можуть існувати лише як блоки в цифровому блокчейні. Це означає, що вони не можуть бути вилучені та збережені в іншому середовищі або на будь-яких матеріальних носіях. Натомість цифровий гаманець зберігає безпечні цифрові коди, необхідні для доступу користувача до блокчейну. Подібно до PIN-коду для онлайн-банкінгу, ці цифрові коди (приватні ключі) підтверджують

право власності на публічний цифровий код (публічний ключ), який, у свою чергу, надає користувачеві доступ до адрес віртуальних активів. Як тільки Ваш приватний ключ відповідає публічному ключу, Ви отримуете доступ і можете використовувати свої віртуальні активи [4, с. 112–113].

При цьому, цифрові гаманці в залежності від суб'єкта контролю приватних ключів¹, поділяються на кастодіальні, у яких приватні ключі контролюються та зберігаються Кастодіаном, і некастодіальні, у яких користувач самостійно здійснює контроль над приватними ключами [3]. Оскільки розпорядження віртуальними активами можливе лише за наявності доступу до приватних ключів, володіння або контроль над такими ключами є основною передумовою для реалізації правомочностей власника щодо віртуальних активів, хоча це далеко не завжди є тотожним праву власності.

Традиційне розуміння володіння та власності ставляється під сумнів у контексті віртуальних активів через їхню унікальну природу. Вони є формою нематеріальної власності, що означає відсутність фізичної форми, проте вони також мають низку характеристик, притаманних матеріальним активам, таких як можливість передачі та зберігання. Крім того, той факт, що передача права володіння та власності на віртуальний актив не передбачає фізичних об'єктів, розмиває межі між речовими та зобов'язальними правами [5, с. 259; 270].

Зміст права власності визначається в частині першій статті 317 ЦК України, яка встановлює, що власники належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном [6]. В доктрині вітчизняного цивільного права під правом володіння розуміється право фактичного, фізичного та господарського панування особи над річчю, яке полягає в можливості особи безпосередньо тримати належну річ у себе та впливати на неї. Володіючи річчю, власник ставить до неї як до своєї, йому належної. Право володіння зазвичай спирається на інше право – право власності або виникає з договору (найму, зберігання і т. ін.). Проте не виключається можливість існування фактичного володіння, тобто володіння, не заснованого на праві [7]. Під користуванням як правило розуміється право отримувати вигоди від речі, а також право їх привласнювати. Розпорядженням вважається юридично забезпечена можливість визначати як фактичну, так і юридичну долю майна, зокрема, шляхом вчинення певних юридичних дій щодо останнього [8].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що суб'єкти цивільних правовідносин не можуть володіти віртуальним активом у розумінні вітчизняного інституту права власності. Це зумовлено тим, що віртуальний актив, як правило, існує у межах децентралізованої блокчейн- або іншої системи розподіленого реєстру, що, з технічної точки зору, унеможливує: (i) існування віртуального активу поза межами цифрового середовища; (ii) прямий доступ особи до віртуального активу та відповідно можливість безпосереднього панування над ним; (iii) існування, оборот та зберігання віртуального активу за межами відповідної системи розподіленого реєстру; (iv) безпосередню передачу віртуального активу від однієї особи до іншої: передача фактично відбувається шляхом зміни адреси, до якої прив'язаний запис про актив у розподіленому реєстрі.

Вітчизняні законодавці пішли по шляху застосування правової фікції та визнання віртуальних активів цифровими речами, щодо яких особа може безпосередньо набувати право власності. Така конструкція дозволяє з формальної точки зору застосовувати національний інститут права власності у відношенні до віртуальних активів. Так,

¹ Аналіз існування інших типів гаманців та різноманіття їх класифікації виходять за межі предмета даного дослідження

відповідно до частини третьої статті 179¹ ЦК України, особливості правового режиму цифрових речей визначаються законом. До цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про речі, якщо інше не встановлено цим Кодексом, законом або не випливає із сутності цифрової речі [6].

В той час як Законом України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX № 2074-IX [9] встановлено, що зміст права власності на віртуальний актив включає право володіти віртуальним активом, право користуватися віртуальним активом та право розпоряджатися віртуальним активом на свій розсуд, якщо це не суперечить закону, зокрема шляхом передачі права власності на віртуальний актив (частина п'ята статті 6). Проте при детальному аналізі положень частини першої та третьої статті 6) частини першої статті 1 згаданого Закону, можна прийти до висновку, що законодавець все ж розрізняє класичне право власності та право власності на віртуальні активи, пов'язуючи останнє саме з володінням приватними ключами. Так, володілець ключа віртуального активу є власником такого віртуального активу, крім випадків, передбачених законом, що зберігається за допомогою гаманця віртуального активу, яким вважа-

ється програмне забезпечення або програмно-апаратний комплекс, що надає його користувачу інформацію про належні йому віртуальні активи та можливість розпоряджатися ними в системі забезпечення обороту віртуальних активів за допомогою ключа віртуального активу. Аналогічного підходу дотримується законодавець і в новому Проекті Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225-д від 24.04.2025 [10], зокрема в положеннях частини першої статті 7.

Висновки. Попри імпліцитне визнання законотворцями різниці «віртуального» та традиційного володіння, на законодавчому рівні досі не було запропоновано внесення ґрунтовних законодавчих ініціатив щодо оновлення положень Цивільного кодексу України. Це реформування є нагальним не лише з огляду на особливості приватно-правового обігу віртуальних активів, а й інших цифрових речей, що також можуть існувати винятково у цифровому середовищі. Для запровадження ефективного правового режиму таких об'єктів чинна модель речових прав, закріплена в ЦК України, потребує концептуального переосмислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткачук О. [Презентація книги «Модельні правила речевого права»]. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1FQPPj3UYR/?mibextid=wwXlfr> (дата звернення: 20.08.2025).
2. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав : Закон України від 10.08.2023 № 3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення: 26.08.2025).
3. Appel, H. Basic Knowledge regarding Crypto Assets. In: Quick Guide Crypto Assets. Springer Gabler, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-40462-8_1 (дата звернення: 19.08.2025).
4. European Banking Authority. Report on crypto assets with advice for the European Commission. 2019. 30 с. URL: <https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/documents/10180/2545547/67493daa-85a8-4429-aa91-e9a5ed880684/EBA%20Report%20on%20crypto%20assets.pdf> (дата звернення: 19.08.2025).
5. Academy B. What Is a Crypto Wallet and How to Choose the Right One? | Binance Academy. <https://academy.binance.com>. URL: <https://academy.binance.com/en/articles/crypto-wallet-types-explained> (дата звернення: 19.08.2025).
6. Goforth C. R. The Lawyer's Cryptonary: A Resource for Talking to Clients About Crypto-Transactions. *SSRN Electronic Journal*. 2018. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3211010> (дата звернення: 18.08.2025).
7. Yüksel Ripley B., Heindler F. The Law Applicable to Crypto Assets: What Policy Choices Are Ahead of Us? // *Blockchain and Private International Law*. Brill, 2022. P. 259–284. URL: https://doi.org/10.1163/9789004514850_011 (дата звернення: 18.08.2025).
8. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.08.2025).
9. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 3: Право власності та інші речові права / за ред. І. В. Спасиво-Фатеевої. – Харків : ЕКУС, 2023. – 808 с. – (Серія «Коментарі та аналітика»).
10. Савченко Є. Ю. Правовий режим власності на віртуальні активи. *New Ukrainian Law*. 2025. № 6. С. 165–181. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2024.6.24> (дата звернення: 18.08.2025).
11. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 18.08.2025).
12. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обігу віртуальних активів в Україні : проект Закону України № 10225-д від 24 квіт. 2025 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271> (дата звернення: 19.08.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.08.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.09.2025
 Дата публікації: 26.09.2025